

Більше з'являється документів польською мовою, а в XVIII ст. польська і латинська мови стають панівними у судовому діловодстві, і книжки українською мовою (скоропис) зустрічаємо тільки як виняток наприкінці XVIII ст. На Поділлі не вживалася у діловодстві староукраїнська мова, а виключно польська і ла-

тинська мови, а у вірменському магістраті в Кам'янці - вірмен-

ська мова. Таку цінну збірку склали актові книги насамперед земських і гродських судів, що розглядали переважно цивільні і карні справи шляхти за статутом 1529 і 1566 рр. Є також актові книги підкоморських судів, що розглядали шляхетські суперечки за землею. Згодом в актові книги почали записувати не тільки судові справи, а й всі акти громадського або державного значення: королівські грамоти, привілеї, ухвали сеймів, конститу-

ції, постанови конфедерацій, інвентарі тощо. Крім актового матеріалу згаданих судів, який становить основну масу, збереглися магістратські актові книги, які велися в містах Луцьк, Володимир та ін., і книги ратуш міст Вишви,

Ратна, Олика та ін. Тимчасові комісії та пограничні установи, конфедерації, каптурові суди також заводили актові книги. До нас, на жаль, не дійшли ні урядові книги, ні книги приватних володарів замків, старостів неповітових тощо.

Загальновідомо, що історичні документи масово гинули під час війн, повстань, пожеж в минулих століттях. Були втрачені актові книги за цілі століття: Віннич-

чини XVI ст., Лeticівського повіту XV ст., Києва X-XVII ст., Овруча XVI ст. тощо, а це цінніша частина книг за найбільш віддалені від нас часи. Актова книга — це зібрання документів судових установ за певний період. Документи вносились в актові книги в порядку їх надходження. Ті актові книги, що збереглися повністю, як правило, включають документи за один рік. Якщо судові установи внаслідок різних причин не функціонували деякий час, то до однієї книги вміщено документи за кілька років, і навпаки, якщо за один рік було багато документів, їх розбивали на кілька томів по місяцях. Звичайно, кількість аркушів в книгах різна — від 5 до 2000. Якоїсь системи внесення актів до книг по темах чи окремих питаннях не було. Спочатку, щоправда, вони розподілялись на три групи: декретові - постанови суду; записові — нотаріальні документи — продажні, орендні, заставні записи та ін.; поточні — скарги, свідчення, заяви тощо. Але і такого поділу в книгах дотримувались тільки незначний час, і з часом все почало писатись впереміжку. Зважаючи на таке розміщення матеріалів і на великий обсяг більшості книг, важко без внутрішнього опису проводити будь-які дослідження. Спроби описувати актові книги були ще до створення архіву

у Києві, але вони закінчилися безрезультатно. Проте навіть пра-